

Yabancı Sermaye ve ARGE (I)

Aykut Göker

Türkiye'ye yabancı sermaye çekmek, buna uygun ortamı yaratmak pek çok yasal düzenlemenin baş konusudur. Örneğin, 29 Haziran 2001'de kabul edilen Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanunu'nun 'Amaç' maddesinde, "...yüksek/ileri teknoloji sağlayacak yabancı sermayenin ülkeye girişini hızlandıracak teknolojik altyapıyı sağlamak" önemle vurgulanan bir noktadır. 9 Ocak 2001'de çıkarılan Endüstri Bölgeleri Kanunu'nda, "yabancı sermaye girişinin artırılmasını sağlamak" ana amaçlardan biridir. Sanayi kesimimiz bu tür düzenlemelerden yanadır; zaten, pek çok şirketimiz, başı darda kalınca, hemen bir yabancı şirketle evlenmiştir.

Öte yandan, sanayimizin önde gelen isimleri, dünya pazarlarında rekabet edebilmek ve sanayi varlığımızı sürdürebilmek için, teknolojik inovasyonda yetkinlik kazanmamız ve **bu yetkinliğimizi de kendi ARGE'mize dayandırmamız gerektiğini** söylüyorlar. Hem o hem bu istendiğine göre, sormak gerek: Yabancı sermaye yatırımları ya da yabancı şirketlerle yapılan evlilikler, sanayimize, gerçekten, **kendi ARGE yeteneğine dayalı** teknolojik bir üstünlük sağlıyor mu? Kendi ARGE yeteneğine dayanmak kendisinin ARGE yapması demek. Peki, yabancı ortak bizi ARGE yapmaya teşvik ediyor mu? Türkiye'deki yabancı ortaklık çatısı altında ARGE birimi kurulduğu oluyor mu? Hemen denebilir ki, bugün pek olmuyor; ama zaman içinde bu da olacak. Gerçekten olacak mı? Kafamızda düğümlenen soruları yanıtlayabilmek için, Türkiye'deki gözlemlerimizden öte, dünya geneline de bakmak, yabancı sermayenin gittiği ülkelerde, o ülkelerin ARGE yeteneğine ne ölçüde katkıda bulunduğunu ve bu katkının giderek artıp artmadığını görmek gerek.

OECD'nin 'küreselleşme' meselesi ve göstergelerinin izlenmesinden sorumlu uzmanlarından Thomas Hatzichronoglou, IV. Teknoloji Kongresi'nde (21 Mayıs 2002) sunduğu, "*Çokuluslu Firmaların OECD Ülkelerindeki ARGE Faaliyetleri*" konulu bildirisinde bu soruların yanıtlanabilmesine yarayacak ipuçlarını vermiş. Hatzichronoglou, başta, şu tespitin altını çiziyor: "*Bilim ve teknoloji faaliyetlerinin uluslararasılaşması dünya ekonomisindeki küreselleşmenin bir parçasıdır. Ama ARGE faaliyetleri üretimden daha az uluslararasılaşmaktadır; yine de, geçen 15 yılda, bunda nispi bir artış olmuştur.*" Hatzichronoglou, bu artışın ötesinde, "*dışarı taşınan ARGE faaliyeti*"nin doğasına da bakmak gerektiğine işaret ediyor ve şöyle diyor: "*Eldeki veriler göstermektedir ki, birçok durumda, ana şirketlerin dışarıda [ortaklıklarının bulunduğu ülkede] gerçekleştirdikleri ARGE, tasarım ve geliştirme faaliyetlerinden oluşmakta ve ana amacın, ürünleri yerel pazarların gereksinmelerine göre uyarlamak olduğu görülmektedir. Açıktır ki, bu tür araştırma, ana şirketin yabancı bir ülkede yerleşmesine yardım etmekte ve pazar payını artırmaktadır [atç].*" Bununla birlikte, önemli sayıda yabancı ortaklığın sadece yerel pazarlar için değil, dünya pazarları için de araştırma yaptığına değinen Hatzichronoglou, "*eğer ortaklıklar bu ikinci yolu izliyorlarsa, böyle yapmaktan kazançlı çıktıkları içindir; tabii, ana şirketler ve ait oldukları ülkeler de bundan fayda sağlamaktadır*", diyor ve dünya pazarlarına yönelik araştırma yapan yerel lâboratuvarların, "*genellikle, aynı amaçla faaliyette bulunan, başka araştırma lâboratuvarları ve üniversitelerden oluşan uluslararası ağların ya da kümeleşmelerin bir parçası*" olduklarına işaret ediyor.

"19 OECD ülkesine ait son verilere göre (1999), bu ülkelerde yabancı ortaklıklarca yürütülen ARGE'nin toplam ARGE harcamaları içindeki payının %12 dolayında" olduğunu belirten

Hatzichronoglou'nun, ülkesel dağılım konusundaki verileri ise, bizim açımızdan bir hayli ilginç. Bu verilere göre, 1998'de, 19 OECD ülkesinde, yabancıların denetimindeki toplam ARGE harcamalarının **%55,5**'i ABD'de faaliyet gösteren yabancı ortaklıklara aittir. ABD'yi %14 ile Almanya, yine %14 ile Birleşik Krallık, %11,7 ile Fransa, % 4,1 ile Japonya'daki yabancı ortaklıklar izliyor. Türkiye'nin de aralarında bulunduğu diğer 14 OECD ülkesindeki yabancı ortaklıkların toplam payı ise, %5,6'dan ibaret. Bu veriler, **ARGE'nin, aslında, gelişmiş ülkeler coğrafyasında uluslararasılaştığını gösteriyor.** ARGE yeteneğimizi artırmak için yabancı sermaye yatırımlarına ne lde bel bağlanabileceği konusundaki irdellememizi sürdüreceğiz.

CBTD, 13 Temmuz 2002.